

Reforme na polju energetike u Republici Srbiji i EU standardi

Iva Đinđić Ćosić
Udruženje za pravo energetike Srbije

Dostupnost električne energije je preduslov za dalji razvoj svremene civilizacije. Srazmerno značaju, intenzivan razvoj energetske delatnosti praćen je ekspanzijom međunarodnih i domaćih propisa i potrebom za uspostavljanje jedinstvenog regulatornog okvira na regionalnom, evropskom i svetskom planu.

Definisanjem regulatornog obuhvata, uspostavljen je poseban pravni sistem – *acquis communautaire*, sa kojim države koje pretenduju da postanu članice EU moraju uskladiti svoje pozitivne propise.

Potpisivanjem, a potom i ratifikacijom Ugovora o osnivanju Energetske zajednice, 14. juna 2006. godine Republika Srbija determinisala je pravac daljeg razvoja energetskog sektora, omogućila otvaranje tržišta te prihvatila da kontroli procesa transponovanja i stvarne primene regulative EU, sprovode nadležna tela i organi Energetske zajednice. Saglasno tome, na godišnjem nivou Energetska zajednica objavljuje izveštaje o napretku u ispunjavanju obaveza svake od zemalja članica.

Usklađivanje domaćih propisa iz oblasti energetike sa trećim energetske paketa rezultiralo je donošenjem novog Zakona o energetici 2014 godine. Međutim, harmonizacija pored prilagođavanja legistative, zakonodavne vlasti podrazumeva i primenu preuzetih pravila i standarda u praksi. Prepisivanje propisa bez njihove realne primene neretko uzrokuje dalekosežne negativne posledice.

Do danas je rad na dostizanju evropskih vrednosti i standarda iz oblasti energetike prošao različite faze. Entuzijastično i detaljno transponovanje regulativa i direktiva u poslednji donet Zakon o energetici 2014. godine, pohvale na račun Vlade Republike Srbije sa najvišeg vrha Energetske zajednice. Najavljivane su snažne reforme u celom energetskom sektoru. Da li je od 2014. godine do danas došlo do očekivanih reformi i šta tome misli Energetska zajednica?

Gledajući prethodne izveštaje, može se zaključiti da se radilo u skladu sa rokovima predviđenim Zakonom o energetici. Većina podzakonskih akata je usvojena ili dopunjena 2015. godine. Donet je set pravila o energetskim dozvolama, licenciranju i sertifikaciji, vulnerabilnim kupcima, doneta su pravila o promeni snabdevača, organizovan je rad tržišta električne energije, doneta su pravila o radu sistema za prenos i distribuciju. Rad na usklađivanju Uredbe o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom sa Zakonom o energetici, privremeno je prekinula pandemija COVID-19.

U decembru 2019. godine Republika Srbija je usvojila tri podzakonska akta o bio-gorivima, u martu 2020. godine usvojen je Pravilnik o obračunu udela obnovljivih izvora energije u bruto finalnoj potrošnji energije.

U poslednjem kvartalu 2019. godine AD Elektromreža Srbije (EMS) postalo je punopravni član Asocijacija tela za izdavanje garancija porekla (AIB). Usvajanje neophodnog pravnog i regulatornog okvira za sprovođenje aukcija za obnovljive izvore energije, u skladu sa Smernicama za državnu pomoć i razvoj samopotrošnje obnovljivih izvora, trebalo bi da budu prioriteti tokom sledećeg izveštajnog perioda.

Republika Srbija je i dalje daleko od postizanja cilja od 27% obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije, što je ne samo znatno ispod cilja za obnovljive izvore 2020. godine, već i ispod udela obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije u 2009. godini. Iako zemlja povećava svoje obnovljive energetske kapacitete, ovom trendu se suprotstavlja sve veća potrošnja energije.

Počev od 2019. godine, Srbija ima obavezu izveštavanja o sprovođenju Direktive o ograničenju emisije zagađivača vazduha iz velikih postrojenja za sagorevanje.

S druge strane, Evropska komisija je u prethodnih nekoliko godina donela niz mrežnih pravila i smernice koje u konkretnim pitanjima uređuju, prava obaveze i aktivnosti mrežnih sistema. Mrežna pravila predstavljaju skup tehničkih pravila koja omogućavaju razvoj unutrašnjeg energetskog tržišta u Evropi. Sa ciljem da se stane na put preprekama koje ometaju prekogranični protok električne energije i gasa, prepoznata je potreba da se transformišu nacionalna tržišta energije i stvori jedinstveno evropsko tržište energije.

Osnovni zadatak mrežnih pravila i smernica je uspostavljanje veće konkurentnosti, transparentnosti, eksploatacije obnovljivih izvora energije s pažnjom „dobrog domaćina“, i na kraju, što je takođe značajno, snabdevanje potrošača energijom po pristupačnim cenama.

Trenutno postoji osam mrežnih pravila i smernica koji su objavljeni u Službenom listu Evropske unije kao propisi Evropske Komisije i koji se mogu podeliti u tri grupe:

- Mrežna pravila kojima se uređuje tržište električne energije:
 - Smernice za dodelu kapaciteta i upravljanje zagušenjima (CACM GL) objavljene 5. jula 2015.
 - Smernice za buduću dodelu kapaciteta (FCA GL) objavljene 27. septembra 2016.
 - Smernice za balansiranje električne energije (EB GL) objavljene 23. novembra 2017.
- Kodovi koji se odnose na priključenja:
 - Mrežna pravila o zahtevima za priključenje generatora na elektroenergetski sistem (RfG NC) objavljen 14. aprila 2016.
 - Mrežna pravila za priključenje kupaca na elektroenergetski sistem (DC NC) objavljen 18. avgusta 2016.
 - Mrežna pravila za priključenje na elektroenergetski sistem visokonaponskog modula jednosmerne struje i vetroparkova priključenih preko sistema jednosmerne struje (HVDC NC) objavljeno 8. septembra 2016.
- Mrežna pravila koja se odnose na rad sistema za prenos:
 - Smernice za rad sistema za prenos električne energije (SO GL) objavljene 25. avgusta 2017.
 - Mrežna pravila za hitne slučajeve i restauraciju električne energije (ER NC) objavljen 24. novembra 2017.

Shodno odlukama Ministarskog saveta Energetske zajednice, Republika Srbija ima obavezu da transponuje Mrežna pravila o zahtevima za priključenje generatora na elektroenergetski sistem (RfG NC), Mrežna pravila za priključenje kupaca na elektroenergetski sistem (DC NC), Mrežna pravila za priključenje na elektroenergetski sistem visokonaponskog modula jednosmerne struje i vetroparkova priključenih preko sistema jednosmerne struje (HVDC NC) ne kasnije od 12. jula 2018. godine, ali i obavezu da ista budu u primeni najkasnije do 12. jula 2021. godine.

Kako u pogledu svih ostalih delova *acquis communautaire* koji do danas nisu transponovani u domaći zakonski okvir Republike Srbije, implementacija mrežnih kodova zahtevaće takođe intervencije kako na samom Zakonu o energetici, tako i podzakonskim aktima.

Svedoci smo potrebe regulisanja sve većeg broja pitanja koja su od značaja za energetske subjekte. Uređivanje odnosa i jasno definisanje prava, obaveza, ali i odgovornosti, kao i u svim drugim oblastima života pa tako i u energetici, prevashodno bi trebalo da služe održivosti sistema. Transponovanje propisa iz oblasti energetike neretko ima domino efekat i na druge delove pravnog poretka. S druge strane, hiperprodukcija propisa može biti i kontraproduktivna, čak i parališuća, pogotovo za pravne sisteme kao što je naš.

Maraton je u toku.

Mi u njemu učestvujemo.

Veliki izazovi su pred nama.